

Tomasz Wójtowicz*

**PORÓWNANIE KULTURY STRATEGICZNEJ
STANÓW ZJEDNOCZONYCH
I CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ**

**A COMPARISON OF THE STRATEGIC CULTURE
OF THE UNITED STATES
AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA**

Abstract

Strategic culture in the theory of international relations is now one of the most important concepts explaining the rules of military behaviour by individual states. In contrast to realism and idealism, it focuses on the influence of internal factors on foreign policy, such as historical experience, national identity, morals in society, and perception of diplomacy by political elites. It therefore allows us to respond to many questions that researchers are not able to answer based solely on the theory of political realism – the perception of national security threats by governments, the national way of war, the socially-acceptable level of victims, the attitude of armed forces to the use of new technologies, or trust to allies.

The purpose of this article is to compare the strategic culture of the United States and the People's Republic of China – states with significantly different strategic cultures, historical experience, national identity and methods of warfare. The content of this article may be useful to any person interested in Sino-American relations, political rivalry in the Western Pacific and a possible future war between these powers.

Key words: Strategic culture, United States of America, People's Republic of China

Wstęp

Od pewnego czasu w badaniach nad koncepcjami wojny i przemocy obserwowany jest kulturowy zwrot polegający na przykładaniu szczególnej wagi do kultury militarnej, sposobu prowadzenia wojny, znaczenia cywilizacji w bezpieczeństwie etc. Spośród polskich badaczy na ten proces zwróciła uwagę m.in. Elżbieta Olzacka w książce *Wojna a kultu-*

* Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków, adres e-mail: tomasz.wojtowicz2@up.krakow.pl

ra. Jej zdaniem miejsce rewolucji w sprawach wojskowych (RMA) zaczyna zajmować rewolucja kulturowa (*cultural revolution in military affairs*), powodując tym samym zastępowanie myślenia wyłącznie w kategoriach technologicznych myśleniem w kategoriach holistycznych (kulturowych) (Olzacka 2016: 205). Ponadto, jak zauważył Łukasz Smalec w artykule *Kultura strategiczna a paradygmat realistyczny*, wzrost zainteresowania tematyką roli kultury w konfliktach zbrojnych wiązał się z rozczarowaniem paradygmatem realistycznym na początku XXI w. Neorealizm nie dawał bowiem satysfakcjonującej odpowiedzi wyjaśniającej podstawy zachowania administracji amerykańskiej m.in. w czasie inwazji na Irak (Smalec 2012: 29).

Szczególnie istotne wydaje się prowadzenie badań nad kulturami strategicznymi państw, takich jak Stany Zjednoczone i Chińska Republika Ludowa. Państwa te z jednej strony należą do odmiennych kręgów cywilizacyjnych (Huntington 2008), z drugiej zaś prowadzą rywalizację, która może zakończyć się konfrontacją militarną. Rywalizacja ta, zgodnie z prognozami, będzie się nasilała wraz z biegiem czasu, który działa na korzyść Chin. Według PricewaterhouseCoopers w 2050 r. gospodarka chińska będzie największa na świecie, amerykańska z kolei znajdzie się na trzecim miejscu, za Indiami (*The World in 2050*). Wraz ze zmianami w wielkości gospodarek zmieni się również wydatkowanie funduszy na obronność. Zdaniem niektórych badaczy Chiny już przed 2050 r. mogą wyprzedzić Stany Zjednoczone w wydatkach publicznych na wojsko (Kerin).

Celem niniejszego artykułu jest porównanie kultury strategicznej Stanów Zjednoczonych i Chińskiej Republiki Ludowej oraz znalezienie odpowiedzi na kilka fundamentalnych pytań w kontekście politycznej rywalizacji, takich jak: „Jak oba państwa postrzegają zagrożenia zewnętrzne?”, „Jaki jest ich stosunek do użycia siły zbrojnej w stosunkach międzynarodowych?”, „Jaki jest poziom akceptacji społeczeństwa amerykańskiego i chińskiego dla ewentualnych ofiar w czasie wojny?”, „Jaki jest stosunek tych państw do nowych technologii wojskowych, w tym do użycia broni atomowej?”

Czym jest kultura strategiczna?

Nie ma obecnie jednej, powszechnie stosowanej definicji kultury strategicznej. Jak podkreślił Jan Czaja w książce *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, kulturę strategiczną można określić najogólniej jako kulturę bezpieczeństwa narodowego (Czaja 2008: 227). Jeden z pierwszych badaczy zajmujących się kulturą strategiczną, Jack L. Snyder,

określił ją w 1977 r. jako „sumę idei, uwarunkowanych emocjonalnie odpowiedzi i wzorców zwyczajowych zachowań, jakie członkowie narodowej wspólnoty bezpieczeństwa nabyli przez instrukcję lub imitację i dzielają w odniesieniu do strategii nuklearnej” (Snyder 1997). Inny amerykański badacz zajmujący się naukami strategicznymi, Colin Gray, zaproponował definiowanie kultury strategicznej jako „trybów, myśli i działań w odniesieniu do siły, wyprowadzonych z postrzegania narodowego doświadczenia historycznego, aspiracji do samocharakteryzacji i wszystkich spośród wielu amerykańskich doświadczeń, które charakteryzują obywatela amerykańskiego” (Gray 1981: 22). Z kolei Alastair Johnston w artykule *Thinking about Strategic Culture* z 1995 r. przedstawił ją jako „zintegrowany system symboli, który działa na rzecz ustanowienia dominujących i długotrwałych preferencji strategicznych, poprzez sformułowanie koncepcji roli i skuteczności siły militarnej w międzynarodowych stosunkach politycznych i poprzez przybranie tych koncepcji w taką aurę faktyczności, że preferencje strategiczne wydają się unikatowe, realistyczne i skuteczne” (Johnston 1995: 46). Biorąc pod uwagę rozwój badań nad kulturą strategiczną oraz pojawianie się kolejnych pozycji książkowych na ten temat, Johnston zaproponował podział badań w tej tematyce na trzy generacje. Pierwsza miała obejmować prace z schyłku lat 70. i początku 80. XX w. Koncepcje, jakie pojawiły się w tych latach, związane były z analizą strategii nuklearnych mocarstw. Druga generacja dotyczy II połowy lat 80. XX w. Prezentowane wówczas poglądy dotyczyły z kolei instrumentalnego wykorzystania wzorców kulturowych przez elity polityczne w celu społecznej autoryzacji użycia siły w stosunkach międzynarodowych. Trzecia generacja natomiast, która ukształtowała się w latach 90. XX w., koncentrowała się na postrzeganiu kultury strategicznej jako zmiennej niezależnej wyjaśniającej wybrane działania państw narodowych w polityce międzynarodowej (Johnston 1998: 43). Zdaniem Rafała Wiśniewskiego zaś koncepcja kultury strategicznej stanowi odpowiedź na potrzebę uwzględnienia subiektywnych czynników kształtujących politykę zagraniczną i bezpieczeństwa państwa. Wpisuje się ona w trend rozwoju podejścia kulturowego w naukach społecznych. Eksponuje znaczenie kultury, podkreśla cechy społeczne danego narodu, jego stosunek do nowych technologii (Wiśniewski 2012: 163–164).

Na znaczenie kultury strategicznej w kontekście nowych technologii zwrócił także uwagę inny polski badacz Błażej Sajduk. Jego zdaniem jest ona wynikiem interakcji trzech sfer: środowiska fizycznego (geografia, klimat i zasoby naturalne, wymiana pokoleniowa i zmiany technologiczne), treści sfery społeczno-kulturowej danej społeczności (mity,

symbole, ważne punkty odniesienia w literaturze) oraz polityki (doświadczenia historyczne, system polityczny, przekonania elit, sposób zorganizowania sił zbrojnych). Postępująca obecnie rewolucja w dziedzinie robotyki wpływa na wszystkie z wymienionych elementów. Zmiany te znajdują odzwierciedlenie w dokumentach rządowych, takich jak: *Świat w 2015 roku* (Narodowa Rada Wywiadu USA), *Trendy strategiczne do 2014 roku* (Ministerstwo Obrony Narodowej Wielkiej Brytanii), *Future Combat System*, jak również w konfliktach zbrojnych, które obecnie mają miejsce. W sferze środowiska fizycznego owa rewolucja będzie oznaczać coraz częstsze wykorzystanie pojazdów bezzałogowych zarówno powietrznych, jak i lądowych oraz morskich, a także powierzanie coraz większej ilości zadań bojowych maszynom. W sferze społeczno-kulturowej – pogłębianie robotyzacji życia codziennego w obliczu zapaści demograficznej, w sferze polityki zaś – elastyczne podejście do interwencji zbrojnej za pomocą maszyn (Sajduk). Zalety prowadzenia badań naukowych w obszarze kultury strategicznej wymienił Łukasz Smalec. Jego zdaniem wyjaśnia ona, po pierwsze, dlaczego dane państwo podejmuje określone decyzje w zakresie polityki bezpieczeństwa. Po drugie, odnosi się do wymiaru normatywnego i tożsamościowego, który zapewnia samoidentyfikację i pozwala na definiowanie bieżących celów polityki zagranicznej oraz opracowanie doktryn wojskowych. Po trzecie, eliminuje scenariusze działania państw, które są z nią w sprzeczności, po czwarte z kolei, ze względu na ograniczoną elastyczność, nie przekłada się na natychmiastową zmianę strategii (Smalec 2012: 36).

Kultura strategiczna Stanów Zjednoczonych

Zdaniem Łukasza Smalca Stany Zjednoczone mają własną, stosunkowo mało podatną na zmianę kulturę strategiczną, która wyróżnia je na tle innych państw, ponieważ ukształtowała się w wyjątkowych warunkach geograficznych, z wykorzystaniem specyficznych doświadczeń historycznych, fundamentów polityczno-ideologicznych, w danych warunkach społecznych oraz kulturowych. Wyjątkowe uwarunkowania geograficzne określane są jako „cudowne odosobnienie” lub „wspaniała izolacja”, jako że w XIX w. Atlantyk i Pacyfik stanowiły naturalną barierę odgradzającą Amerykę od agresywnych państw europejskich, obecnie z kolei umożliwiają dominację militarną marynarki wojennej USA (Smalec 2015: 65–66).

Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego zdefiniowane zostały m.in. w dwóch dokumentach, które ukazały się 2015 r.: *Strategii bezpieczeństwa narodowego* oraz *Narodowej strategii wojskowej Stanów Zjedno-*

zonych. W drugim dokumencie autorzy precyzyjnie wskazali na państwa, które ich zdaniem podejmują próby rewizji obecnego porządku międzynarodowego. Są to: Rosja, Korea Północna, Iran oraz Chiny (Krawczyk, Kamiński). Państwo Środka jako potencjalne zagrożenie wymieniane jest także w artykułach prasowych. Na łamach „The Daily Caller” w grudniu 2016 r. ukazał się artykuł wskazujący na pięć największych zagrożeń w 2017 r. Są nimi: cyberatak ze strony starych i nowych wrogów, Al-Kaida i Państwo Islamskie, dominacja Iranu na Bliskim Wschodzie, prowokacje ChRL na Morzu Południowochińskim oraz rosyjska ekspansja militarna (Read). O poważnym traktowaniu zagrożenia ze strony ChRL świadczy opracowanie przez Amerykanów koncepcji bitwy powietrzno-morskiej (*AirSea Battle*), która przedstawia możliwy przebieg konfrontacji na zachodnim Pacyfiku. Opracowana w 2010 r. przez Center for Strategic and Budgetary Assessment, w 2015 r. została uzupełniona o rolę wojsk lądowych (armii) oraz Korpusu Piechoty Morskiej (Bartosiak 2016: 129–130).

Pod względem stosunku do nowych technologii i broni atomowej analizy literatury przedmiotu podejmującej temat kultury strategicznej i doktryny odstraszenia skłaniają do stwierdzenia, że najbardziej innowacyjna kultura ma miejsce właśnie w Stanach Zjednoczonych. Jak czytamy w *The American Culture of War*, kiedy dochodzi do wojny, amerykańskie podejście do rozwiązań technologicznych kosztem innych zasad kulturowych staje się wyjątkowo silne. Jak kontynuuje autor, amerykańska praktyka prowadzenia wojny opiera się na rozwoju sił powietrznych oraz broni nuklearnej, humanizacji wojny, nowych formach militarizmu (za czasów prezydentury George’a W. Busha), jak również ufności w „dziejową misję Ameryki” (unilateralizm i światowe przywództwo) (Lewis 2012: 36, 486–487). Rzeczywistość tę potwierdza stwierdzenie Dimy Adamsky’ego, a mianowicie „technologiczny romantyzm”, czyli technocentryczne myślenie na temat wojny w niektórych amerykańskich kręgach wojskowych i intelektualnych. Polega ono na optymistycznym podejściu do nowych technologii, wierze, że umożliwią one pokonanie każdego przeciwnika (konwencjonalnych sił zbrojnych państwa narodowego, oddziałów rebelianckich prowadzących działania nieregularne) i pozwolą na ograniczenie ofiar po obu stronach konfliktu do minimum (Adamsky 2010: 85–87). Potwierdzeniem tego jest doktryna odstraszenia oraz nowe technologie, jakie są w niej stosowane. Stany Zjednoczone, jako jedno z niewielu państw na świecie, rozwinęły nowe rodzaje broni nuklearnej, takie jak *bunker-buster* i *mini-nukes* (Kamieński 2009: 306). Podjęły także pracę nad odstraszaniem cybernetycznym, będącym jedną z najbardziej humanitarnych form odstraszenia. Pod względem

ilości posiadanych głowic jądrowych w najbliższej przyszłości będą miały wciąż ogromną przewagę nad Chinami w stosunku liczbowym 13 do 1. Jednak, jak pokazały prowadzone przez RAND Corporation w 2015 r. symulacje wojenne, część chińskich wyrzutni pocisków balistycznych wyposażonych w głowice atomowe przetrwałaby pierwsze uderzenie amerykańskie i zdołałaby wykonać uderzenie odwetowe (Bartosiaak 2016: 200). Biorąc pod uwagę powyższe fakty, należy spodziewać się, iż nawet w wypadku konfliktu konwencjonalnego strony nie zdecydują się na użycie broni jądrowej.

Badając kultury strategiczne kilku państw, Jan Czaja zauważył, że stosunek Ameryki do użycia siły w stosunkach międzynarodowych zmieniał się wraz z rosnącym potencjałem tego państwa. Gdy Stany Zjednoczone na przełomie XVIII i XIX w. były słabe, deklarowały poszanowanie dla norm i zasad prawa międzynarodowego, unikając konfrontacji szczególnie z mocarstwami europejskimi i wybierając politykę izolacjonistyczną. Wraz z rozwojem gospodarczym oraz wzrostem potencjału militarnego zaczęły stosować siłę wojskową, ale tylko na własnym kontynencie. Cezurą były I i II wojna światowa, po których USA stały się światowym mocarstwem dysponującym bronią atomową, angażującym się politycznie w wielu miejscach na świecie (Czaja 2008: 235). Obecnie pomimo wzrostu potęgi Chin na zachodnim Pacyfiku Stany Zjednoczone nie zdecydowały się zaproponować Państwu Środka nowego regionalnego układu bezpieczeństwa, co sugerowali australijscy analitycy, tacy jak: Hugh White (White) czy Sandy Gordon (Gordon). Z drugiej strony należy podkreślić, iż odkąd Chiny przystąpiły do organizacji tworzących obecny międzynarodowy system finansowy, stały się jego beneficjentem. Od 1980 r., kiedy przystąpiły do Banku Światowego, otrzymały ponad 40 mld USD na realizację około 300 projektów inwestycyjnych. Aktualne dążenia Pekinu koncentrują się natomiast na próbach uzyskania większych wpływów w globalnym zarządzaniu oraz budowaniu własnych instytucji finansowych, takich jak Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (Nicolas 2016: 8).

Stosunek do ofiar w ramach prowadzonej operacji militarnej jest w społeczeństwie amerykańskim zdecydowanie negatywny. Jak pokazała obecność armii USA w Iraku, rosnąca liczba ofiar w szeregach wojsk stabilizujących bezpośrednio przełożyła się na malejącą społeczną akceptację dla operacji. W marcu 2003 r., wraz z rozpoczęciem II wojny w Zatoce Perskiej, decyzję o użyciu siły popierało 72% Amerykanów, a 22% było przeciwnego zdania. W 2008 r. stosunek ten zmienił się: 38% społeczeństwa amerykańskiego popierało interwencję, a 54% żądało wycofania wojska (www.pewresearch.org/2008/03/19/public-attitudes

-toward-the-war-in-iraq-20032008/, 17.03.2017). Rosnący poziom życia, konsumpcjonizm, indywidualizm wpłynęły, jak ujął to Edward N. Luttwak, na pojawienie się społeczeństwa postheroicznego, czyli społeczeństwa pozbawionego poczucia poświęcenia na rzecz państwa i dobra wspólnego. Charakterystyczną cechą społeczeństw postheroicznych jest rezygnacja z powszechnej służby wojskowej oraz oczekiwanie, iż kwestiami zapewnienia bezpieczeństwa zajmą się odpowiednie profesjonalne służby (Luttwak). Podobnego zdania jest Adrian R. Lewis, który charakteryzując amerykański sposób prowadzenia wojny, podkreślił takie cechy, jak „wojna bez ludzi” (ograniczanie liczebne sił zbrojnych i przejście z armii opartej na poborze do armii profesjonalnej), „doktryna *Shock & Awe*” (szybkie prowadzenie operacji wojskowych, w ramach którego zakłada się uderzenia na obiekty infrastruktury krytycznej celem wywołania społecznego szoku) czy postępujący humanizm wojny (brak akceptacji dla ponoszenia ofiar w ludziach) (Lewis 2012: 366).

Kultura strategiczna Chińskiej Republiki Ludowej

Chińska kultura strategiczna i myślenie na temat nowych technologii w porównaniu z kulturą USA są znacząco różne. Chiny, w przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych, charakteryzują się innymi cechami narodowościowymi. Zamiast indywidualizmu kierują się kolektywizmem, brak liberalizmu zastępuje im nacjonalizm, a amerykański nowy militarizm rekompensuje doktryna wojny sprawiedliwej i „kult obrony”. Rozwój chińskiego nacjonalizmu był naturalną konsekwencją upadku bloku socjalistycznego i otwarcia się na świat zachodni w wyniku przeprowadzenia czterech wielkich reform. Jak zaznaczył Kenneth D. Johnson w publikacji *China's Strategic Culture: A Perspective for The United States*, na chiński nacjonalizm składa się kilka elementów: natywizm, antytradycjonalizm i pragmatyzm. Natywizm oznacza powrót do cnót konfucjańskich i samowystarczalności Chin pod względem obronnym, antytradycjonalizm upatruje upadku państwa na przełomie XIX i XX w. w niedostosowaniu się do zmieniającego się środowiska międzynarodowego (upadek Chin z jednej strony, potęga Japonii z drugiej), pragmatyzm z kolei przyznaje pierwszeństwo gospodarce i rozwojowi ekonomicznemu (Johnson 2009: 7–10). Jeffrey S. Lantis i Darryl Howlett opisać portret chińskiej kultury strategicznej składający się z dwóch głównych nurtów: tzw. *para bellum*, wpisującego się w zasady *Realpolitik* oraz nurtu konfucjańsko-mencjańskiego, będącego zbiorem reguł o podłożu filozoficznym, stosowanego głównie w abstrakcyjnym dyskursie o strategii idealnej (Lantis, Howlett 2011: 96). Do konfucjańskiej tradycji

nawiązuje również szereg norm odgrywających znaczącą rolę w postrzeganiu bezpieczeństwa przez Chiny. Jedną z nich jest zasada pokojowego współistnienia. Treść tej zasady została opisana w Umowie o handlu i komunikacji między Chińskim Regionem Tybetu a Indiami z 29 kwietnia 1954 r. i skupia się w kilku punktach: wzajemnego poszanowania integralności terytorialnej i suwerenności, nieagresji, nieinterwencji w wewnętrzne sprawy każdej ze stron, równości i wzajemnej korzyści oraz pokojowego współistnienia (Haliżak 2007: 56). Inna norma, „doktryna 24 znaków” Deng Xiaopinga składa się z sześciu zasad: obserwuj chłodno i spokojnie, zabezpieczaj pozycję, zdobywaj zaufanie, ukrywaj własne możliwości, czekaj na swój czas, nie wychodząc przed szereg, nie podnoś głowy, żądając przywództwa. Jak zaznaczył Radosław Pyffle, doktryna 24 znaków czytelnie stosowana jest przez Pekin w przypadku konfliktu w Syrii i na Ukrainie. Strona chińska nie angażuje się po żadnej stronie, stosując się do polityki „ukrywania możliwości” i „niewychodzenia z cienia”. Uwaga Zachodu skupia się tym samym na agresywnej polityce Rosji (Pyffle).

Większość myślicieli chińskich uważa, że kultura strategiczna tego państwa jest pacyfistyczna, nieekspansywna i oparta na „kulcie pokoju” (chiński kult pokoju skupia się wokół trzech zasadniczych zasad: 1. Chiny kochają pokój; 2. Chiny nie są agresywne i nie są ekspansjonistyczne; 3. Chiny używają broni wyłącznie do samoobrony). Tym samym Chińczycy stanowią opozycję do Amerykanów i Japończyków, których kulturę postrzegają jako militarystyczną, ekspansjonistyczną. Potwierdzeniem tego podejścia jest konflikt chińsko-tajwański, który nigdy nie przybrał „gorącej formy” (Scobell 2002: 5–10). Należy mieć na uwadze również fakt, iż gotowość do zewnętrznej interwencji zbrojnej nie wynika wyłącznie z doświadczeń historycznych i kultury strategicznej. W przypadku Chin wpływ na postanowienie o przeprowadzeniu operacji militarnych miały również decyzje o rozpoczęciu czterech wielkich reform (1978), po których państwo to skupiło się na polityce wewnętrznej i rywalizacji na płaszczyźnie gospodarczej. Przykładem tego jest fakt, iż przed 1978 r. doszło do zaangażowania People’s Liberation Army w trzy poważne konflikty: koreański (1950), wietnamski (1979) oraz sowiecko-chiński konflikt graniczny (1969), zaś po 1978 r. armia chińska została poddana transformacji, w wyniku której zmianie uległa doktryna wojenna z wojny ludowej (masowej, stosującej taktykę uderzeń „mas ludzkich”) na doktrynę wojny lokalnej (ograniczenie wielkości armii na rzecz wyposażenia jej w asymetryczne technologie umożliwiające walkę z silniejszym przeciwnikiem) (Wójtowicz 2014: 127–145).

Defensywny charakter chińskiej kultury strategicznej został przedstawiony także w oficjalnych dokumentach rządowych i doktrynie mili-

tarnej. Jak zauważyła Katarzyna Hołdak w artykule *Strategiczna rywalizacja Chin ze Stanami Zjednoczonymi*, chińska doktryna militarna opiera się na tzn. aktywnej obronie. Zakłada ona stosowanie strategii defensywnej, w której Państwo Środka nie będzie inicjatorem konfliktów zbrojnych czy agresorem w stosunku do innych państwa (Hołdak 2007: 212–235). Do podobnego wniosku doszedł także Jacek Bartosiak. W książce *Pacyfik i Euroazja. O wojnie* podkreślił, że obecnie elity polityczne i wojskowe Chin są świadome wciąż dominującej pozycji na wodach Pacyfiku Marynarki Wojennej USA. Nie oznacza to jednak, że sytuacja ta nie ulegnie zmianie w przyszłości, jako że liczba okrętów wojennych zarządzanych przez Pentagon maleje. W 1945 r. Stany Zjednoczone dysponowały łącznie 6700 okrętami, podczas zimnej wojny ok. 600 jednostkami, natomiast obecnie jest ich ok. 280. Według prognoz w najbliższej przyszłości USA będą miały do dyspozycji 310–325 okrętów. Na niekorzyść Waszyngtonu oddziałuje także możliwość konstrukcji nowych jednostek. Stocznie wojenne tego państwa mogą budować 7 okrętów rocznie, podczas kiedy chińskie nawet do 20 okrętów (Bartosiak 2016: 231).

To, jak Chińczycy postrzegają zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne, zostało przedstawione w opublikowanej w 2015 r. *Strategii bezpieczeństwa narodowego*. Pesymistyczna wizja stosunków międzynarodowych wskazuje na trzy główne zagrożenia. Pierwszym z nich jest inwazja zewnętrzna lub separatyzm. Chińczycy obawiają się konfliktu militarnego ze Stanami Zjednoczonymi lub Japonią, do którego może dojść w wyniku sporów terytorialnych. Jak zaznaczy Edward Halizak w opracowaniu *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Japonia postrzegana jest jako największe zagrożenie wewnętrzne. Obawy Pekinu koncentrują się na wizji remilitaryzacji Japonii oraz bieżących sporach politycznych, takich jak odmienne podejście obu państw do idei wspólnoty wschodnioazjatyckiej czy rywalizacja o niezamieszkałe wyspy Diaoyu (Halizak 2007: 87–88). Równie poważnie traktują wybuch wojny spowodowanej statusem Tajwanu oraz ruchów odśrodkowych w Tybecie lub innych autonomicznych regionach kraju. Drugim zagrożeniem, według autorów dokumentu, jest możliwość osłabienia reform, a tym samym ekonomicznego wzrostu, jak również stabilności państwa. Wśród przyczyn wymieniono: korupcję, wzrost nierówności społecznych, bezrobocie strukturalne. Trzecim zagrożeniem jest groźba przerwania rozwoju socjalistycznego państwa w wyniku wybuchu „kolorowych rewolucji”, podobnych do tych, jakie miały miejsce w krajach Europy Wschodniej i Afryki Północnej (Cheung, <https://cpianalysis.org/2016/12/15/the-rise-of-the-chinese-national-security-state-under>

-xi-jinping, 17.03.2017). Zagrożenie ze strony USA widoczne jest także w badaniach opinii publicznej. Według niektórych z nich aż 45% Chińczyków postrzega Waszyngton jako główne źródło zagrożenia, podczas kiedy Kreml tylko 25% (Kristian, <http://thediplomat.com/2016/10/is-america-really-chinas-greatest-national-security-threat>, 17.03.2017).

Podejście Chin do nowych technologii można określić mianem pragmatycznego. Nie jest ono entuzjastyczne, jak w przypadku USA, lecz traktowane podobnie jak gospodarka wolnorynkowa, czyli narzędzie do wzrostu potęgi Państwa Środka. Świadczy o tym ilość głowic atomowych, która utrzymywana jest na niewielkim poziomie umożliwiającym odstraszenie potencjalnego przeciwnika. W 2006 r. wynosiła ona ok. 200 głowic, w tym 80 z nich miało status operacyjny (Hołdak 2007: 218). Większą wagę PLA przykładają do „odstraszania przez niedopuszczanie”, rozwijając technologię umożliwiającą zwycięstwo w bitwie morsko-powietrznej na Zachodnim Pacyfiku (więcej: Van Tol, Gunzinger, Krepinevich, Thomas 2010). Wśród broni, które mogą odegrać zasadniczą rolę w ewentualnym przyszłym konflikcie, są m.in.: broń antysatelitarna (więcej: <http://www.energetyka24.com/509232,chiny-przygotowuja-sie-do-testu-rakiety-antysatelitarnej>, 31.03.2017), broń rakietowa, w tym tzw. niszczyciele lotniskowców (DF-21) (więcej: <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/chinas-carrier-killer-really-threat-the-us-navy-13765>, 31.03.2017), czy technologie umożliwiające prowadzenie cyberoperacji (więcej: <http://edition.cnn.com/2014/05/20/world/asia/china-unit-61398>, 31.03.2017).

Stosunek do poświęcenia w czasie wojny oraz poziom akceptacji dla ofiar wśród ludności chińskiej jest diametralnie różny od podejścia amerykańskiego. Po pierwsze, w przeciwieństwie do USA, społeczeństwo ChRL jest społeczeństwem kolektywistycznym o dużo większym poczuciu wspólnoty i obowiązku służby państwu. Po drugie, chińskie PKB *per capita* pomimo dynamicznego wzrostu jest wciąż dużo niższe od amerykańskiego (8126 USD w 2016 w ChRL przy 51638 USD w USA w 2015 r.). Oznacza to, że poziom życia w Państwie Środka jest niższy niż w krajach zachodnich, z drugiej strony społeczeństwo charakteryzuje dużo większy poziom oszczędności. Wynika to m.in. z szoków społecznych, do jakich doszło w latach 60. XX w. – wielkiego głodu (1958–1962) i Wielkiej Rewolucji Kulturalnej (1966–1976). Po trzecie, jak wynika z niniejszego artykułu, społeczeństwa o niższym poziomie życia charakteryzuje większa gotowość do ponoszenia ofiar niż społeczeństwa zamożne. Dlatego też, jak pokazały interwencje chińskie w Korei i Wietnamie, społeczeństwo chińskie jest w stanie zaakceptować duże straty osobowe. W czasie wojny w Korei Chiny zmobilizowały ponad 3 mln żołnierzy

i personelu cywilnego, który następnie wziął udział w walkach. Zginęło wówczas ponad 400 tys. żołnierzy, a 486 tys. zostało rannych (http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/korea_hickey_01.shtml, 31.03.2017).

Tabela 1. Porównanie kultur strategicznych Stanów Zjednoczonych i Chińskiej Republiki Ludowej w kontekście doktryny odstraszania i nowych technologii

	Stany Zjednoczone	ChRL
Cechy społeczne	Indywidualizm	Kolektywizm
Główne nurty	Racjonalizm, pragmatyzm, nurt analityczno-logiczny opisany w publikacji D. Adamsky'ego (2010), nowy militarystyczny	<i>Realpolitik</i> , nurt konfucjańsko-mencjański, „kult pokoju”
Stosunek do zagrożeń zewnętrznych	Poczucie zagrożenia ze strony rosnącej potęgi Chin na Zachodnim Pacyfiku. Obawa przed utratą statusu supermocarstwa	Poczucie zagrożenia ze strony Marynarki Wojennej USA. Obawa przed blokadą morską i zatrzymaniem dynamicznego rozwoju chińskiej gospodarki
Stosunek do nowych technologii	Entuzjastyczny („technologiczny romantyzm” – amerykańska RMA)	Pragmatyczny (cztery reformy, chińska RMA)
Stosunek do odstraszania	Odstraszanie cybernetyczne	Odstraszanie konwencjonalne (A2AD)
Stosunek społeczeństwa do ofiar poniesionych w czasie wojny	Brak akceptacji. Oczekiwanie prowadzenia przez armię technowojny – konfliktu bez ofiar	Większa odporność społeczna na ofiary w czasie wojny. Gotowość do poświęcenia

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski

Rywalizacja polityczno-wojskowa między Stanami Zjednoczonymi a Chińską Republiką Ludową na Zachodnim Pacyfiku staje się jednym z najważniejszych przedmiotów debat w naukach politycznych oraz naukach o bezpieczeństwie. Wynik tej rywalizacji zdecyduje o zmianach w światowych układzie sił, zakończeniu dominacji USA lub jej przedłużeniu o kolejnych kilkadziesiąt lat. Wojskowe koncepcje operacyjne, takie jak amerykańska koncepcja bitwy morsko-powietrznej czy chińska koncepcja aktywnego strategicznego kontruderzenia po zewnętrznych liniach (*Active Strategic Counterattacks on Exterior Lines*) wskazują, że

obie strony zakładają wybuch konfliktu zbrojnego i intensywnie się do niego przygotowują (Bartosiak 2016: 193). Badania w obszarze kultury strategicznej stają się w tym przypadku kluczowym narzędziem umożliwiającym poznanie rywalizujących stron, ich stosunku do zagrożeń zewnętrznych, gotowości społeczeństwa do poświęceń i ofiar w czasie wojny, gotowości państwa do zorganizowania operacji militarnych czy roli nowych technologii. Ignorowanie roli kultury w obliczu rywalizacji i konfliktu zbrojnego prowadzi do porażek, wydłużania się konfliktu, sprzeciwu społecznego etc., czego przykładem było zignorowanie przez administrację stosunku społeczeństwa irackiego do wojsk stabilizacyjnych oraz gotowości grup szyickich i sunnickich motywowanych religijnie do walki, co doprowadziło do wielu lat niezwykle trudnej i okupionej stratami operacji. Podobnie zignorowanie przez administrację rosyjską gotowości społeczeństwa ukraińskiego do obrony własnego terytorium doprowadziło do podjęcia decyzji o powstaniu separatystycznych republik na wschodzie tego kraju, a w konsekwencji do wojny hybrydowej, trwającej nieprzerwanie od 2014 r.

Bibliografia

- Adamsky D. 2010, *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel*, Stanford.
- Bartosiak J. 2016, *Pacyfik i Euroazja. O wojnie*, Warszawa.
- Cheung T.M., *The Rise of the Chinese National Security State Under Xi Jinping*, <https://cpianalysis.org/2016/12/15/the-rise-of-the-chinese-national-security-state-under-xi-jinping/> (17.03.2017).
- Czaja J. 2008, *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Kraków.
- Gordon S., *The Quest for a Concert of Powers in Asia*, <https://www.regionalsecurity.org.au/Resources/Files/vol8no1Gordon.pdf> (15.03.2017).
- Gray C.S. 1981, *National Styl in Strategy: The American Example*, „International Security”, vol. 6, no. 2.
- Halizak E., 2007, *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Warszawa.
- Hickey M., *The Korean War: An Overview*, http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/korea_hickey_01.shtml (31.03.2017).
- Hładij A., *Chiny przygotowują się do testu rakiety antysatelitarnej*, <http://www.energetyka24.com/509232,chini-przygotowuja-sie-do-testu-rakiety-antysatelitarnej> (31.03.2017).
- Holdak K. 2007, *Strategiczna rywalizacja Chin ze Stanami Zjednoczonymi*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 3–4.
- Huntington S. 2008, *Zderzenie cywilizacji*, Warszawa.
- Johnson K.D. 2009, *China's Strategic Culture: A Perspective for The United States*, Strategic Studies Institute, June.

- Johnston A.I. 1995, *Thinking about Strategic Culture*, „International Security”, vol. 19, no. 4.
- Johnston A.I. 1998, *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*, Princeton.
- Kazianis H.J., *Is China's „Carrier-Killer” Really a Threat to the U.S. Navy?* <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/chinas-carrier-killer-really-threat-the-us-navy-13765> (31.03.2017).
- Kerin J., *China will outstrip US military spending before 2050*, <http://www.afr.com/news/policy/defence/china-will-outstrip-us-military-spending-before-2050-20141127-11vopr> (18.03.2017).
- Krawczyk I., Kamiński S., Informacja na temat Narodowej strategii wojskowej Stanów Zjednoczonych Ameryki, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/35_KBN_STRATEGIA_WOJSK_USA.pdf (17.03.2017).
- Kristian B., *Is America Really China's Greatest National Security Threat? The Diplomat*, <http://thediplomat.com/2016/10/is-america-really-chinas-greatest-national-security-threat/> (17.03.2017).
- Lantis J.S., Howlett D. 2011, *Kultura strategiczna [w]: Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, J. Baylis (red.), Kraków.
- Lewis A.R. 2012, *The American Culture of War, The History of U.S. Military Forces from World War II to Operation Enduring Freedom*, New York.
- Li Z., *What we know about the Chinese army's alleged cyber spying unit?*, <http://edition.cnn.com/2014/05/20/world/asia/china-unit-61398/> (31.03.2017).
- Luttwak E.N., *Toward Post-Heroic Warfare, The Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/chechnya/1995-05-01/toward-post-heroic-warfare> (17.03.2017).
- Nicolas F. 2016, *China and the Global Economic Order*, China Perspectives, 2016/2;
- Olzacka E. 2016, *Wojna a kultura. Nowożytna rewolucja militarna w Europie Zachodniej i Rosji*, Kraków.
- Public Attitudes Toward the War in Iraq: 2003–2008*, <http://www.pewresearch.org/2008/03/19/public-attitudes-toward-the-war-in-iraq-20032008/> (17.03.2017).
- Pyffle R., *Siedem powodów, dla których Chiny nie włączą się w wydarzenia na Ukrainie i „pozostaną w ukryciu”*, Centrum Studiów Polska – Azja, <http://www.polska-azja.pl/r-pyffel-siedem-powodow-dla-ktorych-chiny-nie-wlacza-sie-w-wydarzenia-na-ukrainie-i-pozostana-w-ukryciu/> (08.02.018)
- Read R., *Here Are The Top National Security Threats To Watch In 2017*, <http://dailycaller.com/2016/12/31/here-are-the-top-national-security-threats-to-watch-in-2017/> (17.03.2017).
- Sajduk B., *Wpływ rewolucji w dziedzinie robotyki na kształt kultury strategicznej państw. Przykład Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Ośrodek Myśli Politycznej, <http://www.omp.org.pl/artukul.php?artykul=273>.
- Scobell A. 2002, *China and Strategic Culture*, Strategic Studies Institute, May.
- Smalec Ł. 2012, *Kultura strategiczna a paradygmat realistyczny. Krytyka rywalizacji i perspektywy współpracy*, Kwartalnik Naukowy OAP UW „e-Politikon”
- Smalec Ł. 2015, *Kultura strategiczna Stanów Zjednoczonych po zimnej wojnie (ciągłość i zmiana)*, Warszawa.
- Snyder J.L. 1997, *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*, <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>.
- The World in 2050*, <http://www.pwc.com/gx/en/issues/economy/the-world-in-2050.html> (18.03.2017).

- Tol J. van, Gunzinger M., Krepinevich A., Thomas J., *AirSea Battle A Point-of- Departure Operational Concept*, The Center for Strategic and Budgetary Assessment 2010.
- White H., *Power shift*, Quarterly Essay, <https://www.quarterlyessay.com.au/essay/2010/08/power-shift> (15.03.2017).
- Wiśniewski R. 2012, *Kultura strategiczna, czyli o kulturowych uwarunkowaniach polityki zagranicznej i bezpieczeństwa*, „Przegląd Strategiczny”, nr 1.
- Wójtowicz T. 2014, *Od doktryny wojny ludowej do doktryny wojny informacyjnej. Rola nowych technologii w transformacji chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej*, „Kultura i Polityka”, nr 16.